

Jezik je nemški z močnimi vplivi bavarskega dialekta. Le datumi in trgovski strokovni izrazi (na primer spesa, conto, tara, neto, pro resto) so iz takratne italijanščine.

2.2. PROVENIENCA ~~TRGOVEC~~: TRGOVEC ŽIGA MOSPACHER
IN NJEGOVA ZAPUŠČINA

10/12 2800 20
sr. v. v. 15

Trgovec Žiga Mospacher je prišel v Ljubljano verjetno v zadnjih letih 15. ali v prvih letih 16. stoletja. Odkod je prišel, je zaradi pomanjrljivih virov neznano. Morda kaže njegov priimek na nemški kraj Mosbach, od katerih pa se jih samo na Bavarskem omenja kar enajst. ¹ Morda kažejo na ^{Bavarsko} tudi nekatere zveze z južno-nemškimi trgovci, ki se omenjajo v tej knjigi njegovih upnikov in dolžnikov.

Čas, pred katerim je Žiga Mospacher začel trgovati v slovenskih krajih, kažejo najstarejše datirane omembe njegovih dolžnikov na Kranjskem. Teh je nekaj iz leta 1505 ² več pa iz leta 1506 ³ nakar njihovo število narašča vse do Mospacherjeve smrti v letu 1517.

V drugih ohranjenih in znanih virih se Žiga Mospacher prvič omenja v listini z dne 29. novembra 1507, ko je s špitalskim mojstrom Jurijem Poschem (očetom znanega ljubljanskega trgovca Volbenka Poscha), potrdil prejem petih hub, ki jih je ljubljanskemu špitalu za revne meščane in maše podaril trgovec Blaž Lazarin. ⁴ Ker je bil v Ljubljani po takratni navadi glavni špitalski mojster izvoljen vedno iz vrst članov notranjega sveta, drugi špitalski mojster pa eden izmed članov zunanjega sveta, smemo iz te listine sklepati, da je bil Žiga Mospacher konec 1507 ~~mnogi~~ član zunanjega sveta. To pa predpostavlja, da je bil vsaj že par let prej sprejet med ljubljanske meščane. To prav tako podpira domnevo, da je prišel v Ljubljano najpozneje tik po letu 1500. Tretjič bi na ta čas kazalo tudi dejstvo, da je bil Žiga Mospacher poročen (vsaj ob koncu svojega življenja) z domačinko, hčerko ljubljanskega trgovca Janeza Stettnerja in sestro znanih trgovcev Marka Stettnerja iz Ljubljane ter Jerneja Stettnerja iz Kamnika. Otroka iz tega zakona sta bila ob njegovi smrti leta 1517 še mladoletna, kaže da v starosti med 10. in 15. letom. ⁵ Morda je v Ljubljano prišel po trgovskih opravkih, se tu poročil s hčerko svojega trgovskega partnerja in stalno naselil. Tak primer v tisti dobi nikakor ne bi bil redek.

Glede na mladoletnost otrok ob smrti bi smeli trditi, da ni umrl ravno v visoki starosti, pač pa verjetno v zrelih letih.

Od Mospacherjevih sorodnikov se v našem rokopisu omenja le njegov "vetter" (bratranec?) Jakob, duhovnik-vikar nekje v Ljubljani. ⁶

A pomike pod črt.

Od otrok (koliko se jih je v tem zakonu rodilo, ne vemo), ki jih je Mospacher imel z ženo Margareto, imenovano tudi Maruša, sta bila ob njegovi smrti živa dva: starejša hči Katarina in mlajši sin Franc.

Po ženi Margareti-Maruši je bil Mospacher, kot že omenjeno, v svastvu z znano trgovsko rodbino Stettnerjev, po neznani liniji pa je bil tudi v sorodstvenih zvezah z ljubljanskimi Poschi. Starejša Mospacherjeva hči Katarina, ki se je verjetno leta 1521 poročila z Ljubljčanom Volbenkom Schazerjem, je dobila po očetovi oporoki za doto 200 dukatov in eno od njegovih ~~stanov~~ hiš.

Maruša Mospacher se je po Mospacherjevi smrti znova omožila, tokrat z ljubljanskim suknarjem Tiboltom, ki je tako postal očim Mospacherjevih otrok. To se je zgodilo že kako leto in pol po Mospacherjevi smrti, saj je Tibolt že v začetku leta 1519 v imenu svojega mladoletnega pastorka Franca ~~izterjeval~~ preostale Mospacherjeve dolžnike ter plačeval davke od hiše, vse tja do konca leta 1526, ko je Franc verjetno postal polnoleten in je izterjevanje dolgov prevzel v svoje roke. ⁷

Ime Žige Mospacherja nam je ohranjeno tudi v seznamu članov Krištofove bratovščine v Ljubljani. Član te bratovščine je bil med leti 1508 in 1516 in je svoje obveznosti, to je redno plačevanje četrletnih prispevkov, vedno natančno izpolnjeval. Med člani iste bratovščine se omenja tudi njegov hlapec Anderle. ⁸

Leta 1511 se Žiga Mospacher omenja kot priča in izvrševalec oporoke Radigunde, žene poznejšega ljubljanskega župana Janeza Standinota. ⁹

Njegov razmeroma ugodni gmotni položaj dokazuje med drugim dejstvo, da je imel v Ljubljani kar tri hiše, ¹⁰ dve v mestu in eno v predmestju. Ena mestna hiša je bila na Mestnem trgu, kjer so bile v tisti dobi predvsem hiše bogatih meščanov, zlasti trgovcev. V tej hiši je po Mospacherjevi smrti živela žena z otrokoma. Druga mestna hiša je bila v Špitalski ulici in je po oporoki prešla na hčerko Katarino. To hišo je tri in pol leta po Mospacherjevi smrti - dokler se Katarina ni omožila - imel v najemu ljubljanski trgovec Lenart Gruber za letnih 12 renskih goldinarjev. Zadnji obrok najemnine je prejel že Katarinin mož Volbenk Schazer. ¹¹

Tretja, manjša hiša je bila v Šentjanškem predmestju (nekje

na stiku današnje Trubarjeve in Vidovdanske ceste). V njej je stanoval neki krznar.¹² Razen te je imel Mospacher okoli leta 1515 v zakupu od vicedomskega urada v Ljubljani dva domca, imenovana " za ~~ž~~fran^ecem", nekje v Rožni ali Hrenovi ulici. Za en domec je plačeval 60, za drugega pa 45 soldov letno.¹³ Morda sta mu ta dva domca služila kot trgovski skladišči. Že pred njim, v vicedomskem urbarju iz leta 1496, se omenja kot zakupnik teh dveh domcev trgovec Konrad Piegendorfer,¹⁴ za njim pa je ta dva domca leta 1527 imel kot zakupnik ljubljanski trgovec Antonin Lantieri.¹⁵

Zanimivo je, da se nikjer v ohranjenih in znanih virih ne omenja kaka Mospacherjeva zemljiška posest, njiva ali vsaj vrt. Edina izjema je neka desetina v Št. Vidu ("S. Veytt" - Št. Vid pri Ljubljani?), ki jo je imel Mospacher v letih 1514 do 1516 v zakupu od svaka Jerneja Stettnerja iz Kamnika.¹⁶

Kot je videti iz ohranjenih virov, predvsem pa iz samega rokopisa, je Žiga Mospacher trgoval samostojno in ni bil član kake trgovske družbe v Ljubljani, kjer so v tisti dobi take družbe domačih in tujih trgovcev bile dokaj razvite. Morda so bile take povezave le občasne, bolj verjetno pa je, da se je pri trgovanju povezoval oziroma sodeloval s sorodniki v Ljubljani in Kamniku, predvsem tatom in svakoma Stettnerji, za katera se večkrat omenja, da sta opravila kake posle zanj, zlasti na Štajerskem pri preskrbovanju Mospacherjevega gospodinjstva z živino.¹⁷

Mospacher je bil trgovec s stalnim sedežem v Ljubljani. Blago, ki ga je kupoval sam ali po svojih uslužbencih doma in na tujem, je tovoril v Ljubljano in ga tu prodajal, predvsem na letnih sejmih na veliko, v svojih dveh prodajalnah pa na drobno. Omenili smo že, da je bila ena od prodajaln - obe sta bili verjetno v njegovi hiši na Mestnem trgu ali pa ena v Špitalski ulici - specializirana samo za prodajo tekstilnega blaga ("tuechladen"), druga pa je nudila kupcem razno blago od olja in pergamenta do železa in žebeljev; zato so ji tudi rekli kramarija ("khrاملaden"). Vsaka od prodajaln je imela lastno blagajno ("laden truhl"), kjer so poleg gotovine hranili tudi zadolžnice, zadevajoče prodano blago iz tiste prodajalne.¹⁸

Glavni predmeti Mospacherjevega trgovanja, zlasti tistega na debelo, so bili kožuhovina, krzno in usnje. O tem pričajo poleg samih neposrednih podatkov v računski knjigi tudi številni krznar-

22
ji, torbarji in jermenarji med njegovimi dolžniki, ki jih je Mospacher oskrboval s surovinami. Ni podatkov o tem, da bi v teh primerih kje nastopal tudi kot založnik. Omenja se dalje, da so za njegovim pogrebom šli člani krznarskega ceha v Ljubljani, ¹⁹ kar kaže, da je bil tudi Mospacher njegov član.

Iz krajev, omenjenih v rokopisu, je videti, da je bilo njegovo trgovanje krajevno za takratne razmere zelo razsežno, saj je segalo na severozahod čez Koroško in Salzburško tja do Augsburga, Nürnberga in Ulma v južni Nemčiji, na sever do Gornje Avstrije, na jugu do Kvarnera z Reko, Bakrom in Kastvom, na zahodu do Trsta in verjetno tudi v Benetke, na vzhodu pa do Ptuja. Vendar je na splošno kazno, da je bilo njegovo trgovanje usmerjeno predvsem v Nemčijo in Avstrijo, manj pa v Italijo in na Ogrsko.

V rokopisu ni nobenih neposrednih podatkov o Mospacherjevih trgovskih potovanjih. Da je potoval in kam ga je pot vodila, moremo le delno sklepati iz krajev, kjer se omenjajo njegovi dolžniki in upniki.

Iz ohranjenega rokopisa vidimo, da je Mospacher pri svojem kupčevanju zaposloval nekaj uslužbencev, ki jim je dajal vnaprej dogovorjeno letno plačilo v denarju, delno pa tudi v oblačilih. Take uslužbence je ob smrti 1517 imel vsaj štiri: Andreja Dornfogta, Danijelā Hohenhauserja, Ruprehta Wiserja in Petra Fabjaniča. Zadnji je bil verjetno neke vrste faktor v Kastvu, Bakru in na Reki. Poleg teh se v rokopisu omenja njegov nekdanji uslužbenec Bernard Petač (morda iz rodbine tržaških Petazzijev), ki je bil v Mospacherjevi službi ok. leta 1515. ²⁰ Razen teh je imel Mospacher v službi še več ~~xxxxxxxx~~ hlapcev in slug v prodajalnah. Od hišne služinčadi se omenjajo mala dekla, dekla ("tekha") in varuhinja otrok ("ame"). Po Mospacherjevi smrti sta bili mala dekla in dekla odpuščeni, ker se je pač gospodinjstvo Mospacherjeve hiše zaradi izostanka poslovnih partnerjev močno skrčilo. ²¹

H mavecleni z nedolovenskimi imeni.
Razen Fabjaniča, za katerega je omenjeno, da je bil iz Kastva, so bili ~~drugi~~ Mospacherjevi uslužbenci večinoma ~~tujeji~~. Andrej Dornfogt je bil morda sorodnik v rokopisu omenjenih Stefana Dornfogta, ljubljanskega odvetnika ali Hansa Dornfogta iz Škofje Loke. Iz rokopisa je videti, da je vodil poslovanje ene od Mospacherjevih prodajaln t.j. kramarije, hodil pa je zanj tudi v Bakar in na Reko, kamor je tovoril železo (morda iz fužin ob Bistrici, last svaka Jerneja Stettnerja iz Kamnika), prinašal pa fige, olje, krzno in

drugo blago. Po Mospacherjevi smrti je ostal v službi tudi pri varuhih in opravljal zanje razne posle in pota.²² V drugih virih se omenja, da je umrl leta 1527 v Ljubljani.²³

Za drugega Mospacherjevega uslužbenca Danijela Hohenhauserja vemo iz drugih kasnejših virov, da je bil doma iz Salzburškega. Za Mospacherja je upravljal njegovo prodajalno s suknom, opravljal pa je kot drugi uslužbenci tudi razna pota zanj npr. ko je šel po blago na Podkoren. Tudi Hohenhauser je po Mospacherjevi smrti ostal v službi varuhov, ki so ga marca 1518 poslali v Gornjo Avstrijo in v Steyr, da je zanje izterjal nekaj terjatev oz. poravnal nekaj Mospacherjevih dolgov. V službi je bil od jeseni 1515 do pomladi 1518.²⁴

Tretji Mospacherjev uslužbenec Ruprecht Wiser je bil pri njem v službi vsaj od leta 1516, potoval je z njim po raznih trgovskih opravkih, omenjena je npr. pot v Ptuj, ostal pa je v službi varuhov tudi po gospodarjevi smrti.²⁵ Morda je bil sorodnik ljubljanskega meščana Volbenka Wiserja, omenjenega med 1468 in 1492.²⁵

Peter (imenovan tudi Piro oz. Pero) Fabjanič iz Kastva je bil v Mospacherjevi službi od aprila 1516, ostal pa je tudi po njegovi smrti do božiča 1518.²⁶

Žiga Mospacher je umrl 1. aprila 1517 ali nekaj dni pred tem datumom. To sklepamo iz dejstva, da so prvo inventuro v obeh prodajalnah opravili že 1. aprila,²⁷ pet dni pozneje pa prebrali njegovo oporoko,²⁸ ki jo je bil spisal odvetnik in pisar Jurij Pachler.²⁹ V svoji oporoki je Mospacher zapustil ženi Maruši 400 dukatov zaženi, hčerki Katarini 200 dukatov za doto in hišo v Špitalski ulici, pobožne legate pa je zapustil ljubljanskim frančiškanom (100 ren.gld.) ter frančiškanom v Novem mestu in Kamniku (po 50 ren.gld.), vse ostalo premoženje pa sinu Francu. Mestni svet je imenoval sprva za varuha zapuščine Jošta Gwinerja in Petra Laserja. Ker pa je prišlo med njima in vdovo Marušo kmalu do sporov, je mestni svet dodatno imenoval za varuha še Volbenka Poscha in Marušinega brata Marka Stettnerja. Dne 24. julija 1517 je prišlo do poravnave z vdovo in bila je sklenjena pogodba, v kateri so določili, naj dobiva vdova iz zapuščinske mase letno 65 gld za vzdrževanje in vzgojo obeh otrok. Ta znesek je Maruša dobivala vsaj dve leti. Poleg tega so ji 28. julija predali večjo vsoto gotovine na račun njenega zaženila in razdelili med otroka žito, razna živila, živino in dva konja. Francov del je prevzela mati.³⁰

Po razprodaji preostalega blaga in likvidaciji večjih terjatev oz. dolgov, je poslovanje Mospacherjevih trgovin prenehalo, saj je bil sin Franc ob očetovi smrti še premajhen, da bi lahko nadaljeval s trgovanjem.

V drugem zakonu Mospacherjeve vdove Maruše s suknarjem Tiboltom so se rodili štirje otroci. Sin Franc iz prvega zakona je doraščal pri materi in očimih.

Že leta 1522 je mestni svet zahteval, da morajo štirje varuhi Mospacherjeve zapuščine dati obračun o svojem delu.³¹ Vendar pa je videti, da do tega ni prišlo kmalu, saj je Volbenk Posch podal svoj dokončni obračun šele aprila 1527, Marko Stettner pa morda šele dve leti pozneje. Vsekakor je po letu 1522 Francovo premoženje upravljal očim Tibolt in izterjeval Mospacherjeve dolgove še do oktobra 1526,³² ko je Franc z doseženo polnoletnostjo sam prevzel svoje premoženje po očetu. Tudi on je skušal izterjati denar od očetovih dolžnikov, kar pa mu je uspelo le v zelo majhni meri, saj je v rokopisu, ki mu je pri tem služil kot dokazno sredstvo, videti še polno računov neprečrtanih, to je neporavnanih. Zadnje dolgove je poskušal izterjati še leta 1548.³³ Po tem datumu ni zabeleženo nobeno plačilo dolga več.

Leta 1539 se je Franc Mospacher poročil z Barbaro, hčerko kamniškega trgovca Melhiorja Hasiberja.³⁴ Nekaj let je Franc ostal še v Ljubljani. Ali se je tudi ukvarjal s kupčijo, ni znano. Leta 1541 je bil imenovan za izvršitelja oporoke pok. Luke Waidingerja.³⁵ V letih 1545 in 1546 je bil ključar cerkve sv. Petra,³⁶ kar bi kazalo, da je bil morda član ljubljanskega mestnega sveta. Leta 1545 je prodal svojo hišo na Mestnem trgu, ki jo je bil podedoval po očetu, ljubljanskemu meščanu Gašparju Zideniku. Francova žena Barbara je bila takrat še živa.³⁷ V letih 1546 do 1548 je imel mnogo opravkov z urejevanjem zapuščine po pok. stricu Marku Stettnerju.³⁸ Toda že 1549 ga najdemo v službi grofa Turna, zastavnega imetnika deželnoknežjih gospostev Kamnik in Križ, in sicer kot Turnovega oskrbnika na Starem gradu v Kamniku, kjer je nasledil ženinega strica Hansa Hasiberja.³⁹ V tej službi je ostal do svoje smrti. V letih 1559-1561 je bil varuh zapuščine in otrok Pavla Stettnerja iz Kamnika, svojega bratranca.⁴⁰ Končno je sam odkupil vso njegovo zapuščino, med drugim dvor v Perovem.⁴¹ Leta 1562 je moral zanjo izplačati Stettnerjevima hčerkama kar 2500 gld.⁴² Vendar je ta nakup presegal njegove takratne finančne zmožnosti in se je moral občutno zadolžiti. Zato ni čudno, da je morala.

~~biti~~ po njegovi smrti (1572-1573) razpisana ediktna razprava. V drugem zakonu je bil poročen z neko Rogino, s katero je imel več otrok.

Sin iz drugega zakona Žiga, ki je po takratni navadi dobil ime po starem očetu, je postal za očetom Turnov oskrbnik na Starem gradu v Kamniku. Bil je poročen z Magdaleno rojeno Wagen z Bogenšperka. V letih 1576-1577 je bil Žiga Mospacher deželnoknežje komisar za popis zastavljenih gospoſtev na Štajerskem. Že 1573 ima častni naslov "edl ernvest", kar kaže, da je bil povišan v plemiški stan, l.1576 pa ima predikat "Mospacher zu Peraw" t.j. po Perovem. Krištof Jakob Mospacher, ki ga od 1687 Valvasor omenja kot lastnika gradu Ribče pri Litiji je bil konjušnik ("stallmaister") ljubljanskega škofa Jožefa Rabatte, kateremu je cesar Leopold I. leta 1678 potrdil po očetu Matiji Mospacherju podedovanⁱ plemiški stan, mu zboljšal podedovani grb in podelil predikat "von Mosbach". Iz samega grba in genealoških podatkov - Matija Mospacher je bil iz Koroške ter je služil kot pisar pri krškem glavarju v Strassburgu - je jasno, da gre tu za neko popolnoma drugo plemiško rodbino, saj je bil Matija povzdignjen v plemiški stan šele 1623. Bolj verjetna je domneva, da je bil potomec našega Mospacherja neki Leopold "Edler von Mosbach" ki je 1802 trdil, da je bila njegova rodbina povzdignjena v plemiški stan od cesarja Rudolfa II. (1575-1612), da pa je ta diploma s starim očetom zašla v Šlezijo, kjer se je zanjo izgubila vsaka sled.

*ulomki
spoln*

G P O M B E :

pod črto po straneh

8/8 ravno repeto

1. Dopis Državnega arhiva v Nürnbergu od 26.V.1967 (MALj).
2. RKMZ, fol. 100'.
3. ravno tam fol. 96', 99', 100'.
4. Listina 1507 XI 29. v AS.
5. Leta 1526 je bil Franc M. šele polnoleten (RKMZ fol.86'), torej rojen morda 1505 - 1506.
6. RKMZ fol. 126'.
7. ravno tam fol. 86.
8. GZL VIII, str.14,35,61,66.
9. AS, Testamenta I, S, št.1.
10. RKMZ fol.19.
11. ravno tam fol.11'.
12. ravno tam fol. 115'.

17

13. GZL XII/III, str.3.
14. GZL XII/II, str.15.
15. GZL XII/V, str.6.
16. RKMZ fol.28,89.
17. ravno tam fol.28,89,90.
18. ravno tam fol.37' - 39' (cto 28).
19. ravno tam fol.47.
20. ravno tam fol.28,79.
21. ravno tam fol. 18'- 19.
22. gl. imenski register.
23. MALj, Cod.I/2,1527-1530, fol.12'.
24. gl. imenski register.
25. gl.imenski register; prim. Kronika 29,1981,str.253.
26. gl.imenski register.
27. RKMZ fol. 37'.
28. ravno tam fol. 22,44,45.
29. ravno tam fol.24.
30. ravno tam fol. 19,82',83.
31. MALj, Cod.I/1, 1521-1526, fol.45.
32. RKMZ fol.86'.
33. ravno tam fol. 47,67,123.
34. AS, Zapuščinski inventarji H, XXI, št.2.
35. MALj, Cod.I/4,1541, fol.24.
36. MALj,Cod.I/5,1544-1545, fol.85'; listina 1546 IX 27. v NŠALj.
37. MALj, Cod.I/5,1544-1545, fol.92.
38. AS, Protokoli ograjnega sodišča 1546-1547, fol.73-74, 146;
MALj, Cod.I/6, 1547-1548, fol.160.
39. gl. Opis vira, opomba 2.
40. AS, Protokoli ograjnega sodišča 1558-1563, fol.30,106,196-206.
41. ravno tam fol.260 sl.
42. ravno tam fol. 593.
43. AS, Protokoli ograjnega sodišča 1572-1575, str.741.
44. ravno tam str. 231, 240,281,339-512.
45. ravno tam str.218.
46. AS, Komisija za fevdne zadeve fasc.V, št.87.
47. A.Mell-V.Thiel^{Spz.}, Die Urbare und urbarialen Aufzeichnungen des landesfürstlichen Kammergutes in Steiermark, Graz 1908, str. 40,56,77. (Veröffentlichungen der Historischen Landes-Kommission für Steiermark XXV.)

- 48. AS, Protokoli ograjnega sodišča 1572-1575, str.260,316 .
- 49. AS, Stanovski arhiv fasc.9a,snopič 39 sub 1576 I 1.Kamnik.
- 50. Valvasor^{Spac.}, Ehre, XI,136 .
- 51. AS, Plemiške diplome št. 65: 1678 XI 14.Dunaj .
- 52. ravno tam: 1623,IV 18.Oberdrauburg .
- 53. ravno tam : 1802 I 12.Dunaj

4